

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Філологічний факультет

Кафедра філософії та культурології

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Декан філологічного факультету

/проф. Борис БУНЧУК/

“12” серпня 2024 року

РОБОЧА ПРОГРАМА
навчальної дисципліни

ФІЛОСОФІЯ ТА ІСТОРІОСОФІЯ РЕЛІГІЇ
вибіркова

Освітньо-професійна програма «Філософія»

Спеціальність 033 Філософія

Галузь знань 03 Гуманітарні науки

Рівень вищої освіти другий (магістерський)

філологічний факультет

Мова навчання українська

Чернівці 2024 рік

Робоча програма з навчальної дисципліни Філософія та історіософія релігії складена відповідно до освітньо-професійної програми «Філософія», спеціальності 033 Філософія, другого (магістерського) рівня вищої освіти, затвердженої Вченою радою Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (Протокол № 9 від «26» червня 2024 р.).

Розробник: **Бродецький Олександр Євгенович**, доктор філософських наук, доцент

Викладач: **Бродецький Олександр Євгенович**, доктор філософських наук, доцент

Погоджено з гарантом ОП і затверджено на засіданні кафедри філософії та культурології
Протокол № 1 від “12” серпня 2024 року

Завідувач кафедри філософії та культурології

(підпис)

Ольга РУПТАШ

Схвалено методичною радою філологічного факультету
Протокол № 1 від “12” серпня 2024 року

Голова методичної ради філологічного факультету

(підпис)

Алла АНТОФІЙЧУК

1. Мета та анотація навчальної дисципліни

Мета дисципліни: надати студентам системні знання з філософії та історіософії релігії; вдосконалити аналітичні навички осмислення суті релігійного світогляду з опорою на обізнаність зі специфічними закономірностями розвитку релігій світу в доктринальному та соціокультурному вимірах; евристично зорієнтувати їх щодо можливостей ефективного застосування відповідних знань у майбутній фаховій діяльності.

Курс комплексно синтезує теоретичні масиви філософського та історіософського осмислення феномена релігії. Він містить науково-навчальну інформацію про доктринальну специфіку, логіку історичного розвитку, соціально-ціннісну ідентичність, культурні контексти функціонування релігії і конкретних релігій. Також висвітлюються результати філософської рефлексії щодо ідеї Бога та феномена релігійної віри, інших важливих для релігії світоглядних концептів, категорій і принципів. Презентуються фундаментальні аспекти онтології, гносеології, аксіології та праксеології релігії з опорою при їхньому висвітленні на конкретні концепції філософії релігії, що склалися в межах філософсько-релігієзнавчого пізнання.

Вивчення цього вибіркового курсу важливе для майбутніх магістрів філософії, оскільки стосується такого фундаментального і соціально дієвого світоглядного феномена як релігія (і її концептуального, доктринального виміру) у смислових і суспільних взаємозв'язках із іншими світоглядними формами та з аксіосферою культури. Опанування змісту курсу підвищить експертний потенціал фахових компетентностей здобувачів вищої освіти та сприятиме його методологічно-ціннісній оснащеності.

2. Результати навчання

Дисципліна спрямована на формування у здобувача вищої освіти таких результатів навчання, передбачених відповідними Стандартом вищої освіти, освітньо-професійною програмою та професійним стандартом «Викладачі ЗВО»:

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК1. Знання та розуміння предметної сфери та розуміння професійної діяльності. ЗК3. Вміння виявляти, ставити та розв'язувати проблеми. ЗК4. Здатність проведення досліджень на відповідному рівні. ЗК5. Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів економічної діяльності); ЗК9. Здатність застосовувати кращі практики у професійній діяльності. ЗК10. Здатність мотивувати людей та рухатися до спільної мети.

Фахові компетентності (ФК):

ФК1. Здатність використовувати історико-філософську спадщину в осмисленні та розв'язанні дослідницьких проблем. ФК2. Усвідомлення зв'язків філософської спеціалізації з іншими інтелектуальними й гуманітарними практиками. ФК3. Здатність формулювати та аргументувати актуальні філософські ідеї, доказово й обґрунтовано викладати результати дослідження. ФК5. Здатність критично працювати з філософськими текстами, застосовувати різні методи аналізу та інтерпретації. ФК6. Здатність здійснювати аналіз, оцінку і прогнозування соціальних, політичних, економічних та культурних процесів із застосуванням фахових знань.

Програмні результати: ПРН1. Здійснювати інтелектуальний пошук, виявляти і критично осмислювати актуальні проблеми сучасної філософської думки, розробляти їх в рамках власного філософського дослідження. ПРН2. Знати і використовувати фаховий словник та філософські засоби для донесення власних знань, висновків та аргументації до фахівців і нефаківців, зокрема до осіб, які навчаються. ПРН5. Використовувати методологію та пізнавальні засоби, що властиві філософії та її застосуванням. ПРН7. Критично осмислювати, аналізувати та оцінювати філософські тексти, застосовувати релевантні методи їх аналізу та інтерпретації. ПРН8. Розуміти зв'язки філософії з іншими напрямками світоглядного дискурсу та іншими інтелектуальними й гуманітарними практиками. ПРН10. Брати участь у наукових дискусіях з філософії та міждисциплінарних проблем обговорення філософських питань з експертами з інших галузей знань. ПРН11. Аналізувати, оцінювати і прогнозувати соціальні, політичні, економічні та культурні процеси із застосуванням фахових знань та спеціалізованих навичок розв'язання складних завдань філософії.

У застосуванні до цієї дисципліни відповідні компетентності та програмні результати конкретизуються у тому, що на основі її вивчення **студентам належить:**

знати джерела генези, ключові тенденції розвитку, доктринальний зміст і конфесійні варіації релігій світу; ключові категорії та принципи філософії релігії і її конкретних парадигмальних варіацій;

розуміти логічні зв'язки особливостей формування та функціонування релігій світу з відповідними історичними та соціокультурними умовами; співвідношення онтологічних, гносеологічних, аксіологічних та праксеологічних ракурсів філософського осмислення релігії і її культурної ролі; рецепції надбань світових філософії та історіософії релігії в українських дослідженнях у цій царині;

вміти застосовувати теоретико-методологічний ресурс філософії та історіософії релігії для рефлексії над специфікою та дієвістю світоглядної культури людства, тенденціями цивілізаційного духовно-культурного розвитку; використовувати здобуті комплексні знання у професійній діяльності за фахом та ціннісно-орієнтаційних зусиллях у соціальній комунікації.

3. Опис навчальної дисципліни

3.1. Загальна інформація

Назва навчальної дисципліни: «Філософія та історіософія релігії»												
Форма навчання	Рік підготовки	Семестр	Кількість			Кількість годин					Вид підсумкового контролю	
			кредитів	годин	змістових модулів	лекції	практичні	семінарські	лабораторні	самостійна робота		індивідуальні завдання
Денна	1	2	6	180	2	30		15		135		Іспит

3.2. Структура змісту навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин												
	денна форма							заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі					
		л	с	лаб	інд	с.р.		л	с	лаб	інд	с.р.	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
Теми лекційних занять	Змістовий модуль 1												
	Релігія як тип світогляду у філософському осмисленні												
Тема 1. Філософія та історіософія релігії: дисциплінарна специфіка, міжпредметні зв'язки, методологічні орієнтири	12	2	1			10							
Тема 2. Життєво-ціннісні основи релігії та релігійної віри. Сакральне і Божественне як світоглядні концепти	12	4	1			10							
Тема 3. Філософські ідеї щодо походження й сутності релігії. Соціально-ціннісна функціональність релігії	12	2	2			10							
Тема 4. Моделі зв'язку Бога і світу. Феномен «доказів» буття	12	2	1			10							

Бога та їх аксіологічні обрії													
Тема 5. Сакральні цінності у філософській інтерпретації від Античності до Ренесансу: космоцентричні, теоцентричні та антропоцентричні доміанти	14	2	1			10							
Тема 6. Ідея Бога та релігія крізь призму філософської рефлексії XVII – XIX ст.: варіативність концепцій	14	2	1			10							
Тема 7. Дискурси новітньої філософії релігії: спектр проблем і методологій	14	2	1			10							
Разом за ЗМ 1	90	16	8			70							
	Змістовий модуль 2 Релігійне різноманіття в історії та культурі: історіософські контексти												
Тема 8. Орієнталістські національні релігії: історія, світогляд, соціальність, культура	16	2	1			11							
Тема 9. Буддизм: світоглядна доктрина, антропологія, логіка історії	16	2	1			12							
Тема 10. Юдаїзм: доктринальне ядро, віхи еволюції, філософія	14	2	1			10							
Тема 11. Християнство: світоглядно-ціннісна специфіка та історична значущість	16	4	2			12							
Тема 12. Іслам: доктринально-аксіологічна ідентичність та буття в історії	14	2	1			10							
Тема 13. Тенденції співвідношення сучасної релігійності, секулярності і постсекулярності	14	2	1			10							
Разом за ЗМ 2	90	14	7			65							
Усього годин	180	30	15			135							

3.3. Тематика семінарських занять

№	Назви тем з основними питаннями	Кількість годин
1	<p>Філософія та історіософія релігії: дисциплінарні та методологічні особливості</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Предметність філософії релігії 2. Функції та типи філософії релігії 3. Специфіка історіософії релігії, спільне і відмінне з історією релігії 4. Методологічні засади дисципліни та її міжпредметні зв'язки 	1
2	<p>Джерела релігійної віри. Концепти «сакральне» і «Божественне»</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Життєво-ціннісні передумови релігії і релігійності 2. Зміст та ціннісні координати понять «священне», «сакральне» 3. Ідея Божественного: ціннісні засади й антропологічне підґрунтя 	1
3	<p>Філософські інтерпретації генезису релігії та аналіз її функціональності</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Спектр філософських ідей щодо походження релігії. Філософське підґрунтя теорій генезису релігії. 2. Підходи до класифікації функцій релігії 	2
4	<p>Раціональне та ірраціональне в обґрунтуванні буття Бога</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. «Докази» буття Бога як феномен світоглядної та інтелектуальної культури 2. Онтологічний аргумент 3. Космологічна та телеологічна «доказовість» буття Бога 4. Історичний «доказ» буття Бога 5. Соціально-ціннісні аплікації «доказів» буття Бога 	1
5.	<p>Філософування щодо сакрального від Античності до Відродження</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Парадигми осмислення Божественного і сакрального в теоретичному світогляді Стародавнього світу 2. Релігія і філософія в середньовічному мисленні та соціокультурних практиках 3. Ренесансні дискурси філософської теології та провістки філософії релігії 	1
6	<p>Ідеї та концепції філософії релігії Нового Часу, Просвітництва і Післяпросвітництва</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Ідея Бога і феномен релігійної віри в новочасному дискурсі: варіації тлумачення 2. Палітра філософських поглядів на релігію в добу Просвітництва 3. Синтез раціоналістичних та ірраціоналістичних імпульсів у філософії та історіософії релігії XIX – початку XX ст. 	1
7	<p>Дискурси новітніх філософії та історіософії релігії: спектр проблем та підходів</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Філософія релігії у XX – XXI ст.: типологія проблематики та методологічні варіації 2. Новітні форми взаємодії філософії і теології 3. Феномен атеїзму. Його культурні та теоретичні орієнтири у XX – XXI ст. 4. Соціальні й екзистенційні виміри новітньої філософії релігії 	1
8	<p>Філософські ракурси аналізу орієнталістських релігій</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Засади богослов'я, філософії, етики та соціальних ідей індуїзму, 	1

	<p>джайнізму, сикхізму</p> <p>2. Природа, соціум, культура, мораль у релігійній духовності Китаю та Японії</p> <p>3. Історіософська ідентичність та сучасні контексти функціонування східного типу національних релігій</p>	
9	<p>Буддизм як феномен світоглядної культури: філософські акценти</p> <p>1. Зв'язок релігійного і філософського в доктринальному ядрі буддизму</p> <p>2. Постать Будди та її символічно-смилова дієвість: феноменологічні ракурси</p> <p>3. Буддійські уявлення про суть та призначення людини і її моральне самовизначення</p> <p>4. Соціально-ціннісні ідеї сучасних буддійських діячів та мислителів</p>	1
10	<p>Юдейські світоглядно-ціннісні домінанти</p> <p>1. Джерела та специфіка монотеїстичного світорозуміння в юдаїзмі</p> <p>2. Моральні й соціальні цінності юдейської релігійності</p> <p>3. Феноменологія й культурологія обрядових практик юдаїзму та їхні комунікативні виміри</p>	2
11	<p>Смислові й соціальні інтенції християнства</p> <p>1. Християнські матриці уявлень про сакральне й Божественне</p> <p>2. Пріоритети етики та антропології християнства</p> <p>3. Парадигми християнського богослов'я</p> <p>4. Естетична культура християнства</p> <p>5. Соціально-цивілізаційні колізії історичної буттєвості християнства та його конфесійних ідентичностей</p> <p>6. Християнство і глобальні проблеми сьогодення</p>	1
12	<p>Образ віри й благочестя в ісламі: культурно-антропологічні й соціальні коди</p> <p>1. Теоцентризм ісламу і його зв'язок з етосом і праксисом</p> <p>2. Моделі осмислення зв'язку віри і розуму в мусульманстві</p> <p>3. Історіософські ракурси соціальної місії ісламу: від минулого до сьогодення</p>	1
13	<p>Феномен релігійності в сучасному світі</p> <p>1. Моделі сучасної релігійності</p> <p>2. Феномени секулярності і постсекулярності: підходи до осмислення</p> <p>3. Релігія, наука, мистецтво, соціальність: новітні форми взаємодії</p> <p>4. Соціальна буттєвість релігії у параметрах української ідентичності: актуальні проблеми</p>	1

3.4.Індивідуальні навчально-дослідні завдання

№	
1	Підготувати порівняльно-аналітичну таблицю «Специфіка уявлень про Бога (богів) в античних філософів».
2	Підготувати проект доповіді на студентській науковій конференції «Проблема віри і розуму в ісламській середньовічній філософії»
3	Зробити аналітичну доповідь «Осмислення релігії та метафізики в ідеях Н. Мальбранша».
4	Підготувати письмову розвідку «Варіації обґрунтування пантеїзму: Античність, Середні Віки, Новий Час, сьогодення».
5	Підготувати аналітичну презентацію: «Тенденції деїзму й атеїзму у дискурсі філософів-просвітників»
6	Здійснити порівняльно-аналітичну таблицю «Специфіка поглядів на релігію І. Канта, Й. Фіхте, Г. Гегеля, Й. Шеллінга та Л. Фюрбаха».
7	Підготувати есе «Екстраполяція міркувань Д. Юма щодо забобонності і фанатизму на сучасні тенденції релігійного життя (світ / Україна).
8	У формі аналітичної доповіді проаналізувати модифікації доказовості буття Бога в богослов'ї та релігійній філософії ХХ – ХХІ ст.
9	У вигляді компаративної письмової розвідки обміркувати специфіку різних концепцій феноменології релігії і взаємодію в них релігієзнавчого, філософського та культурологічного аспектів.
10	Підготувати аналітичне повідомлення про аргументативний і ціннісний ресурс атеїзму кінця ХХ – початку ХХІ ст.
11	У формі порівняльної таблиці висвітлити зміст актуальних проблем та підходів західної гносеології релігії кінця ХХ – початку ХХІ ст.
12	Підготувати проєкт статті «Трансформація уявлень про статус релігійних цінностей в постсекулярній філософії релігії».
13	Підготувати та представити есе за обраними афоризмами про релігію і віру (афоризми додаються).
14	Підготувати есе на тему: «Якби від мене залежало: встановити чи не встановити в Україні державну релігію – як би я повівся (-лася), і чому саме так?»
15	Написати та представити есе за обраними афоризмами Конфуція (можна обрати ті думки, з якими погоджуєтесь, або, навпаки, – ті, з якими вважаєте за потрібне посперечатися).
16	Підготувати доповідь «Конфуціанські ідеї та цінності в суспільно-політичному житті сучасного Китаю»
17	Організувати тематичну дискусію між студентами групи: «Які ідеї та форми життя східних духовних традицій можуть бути справді актуальні для сучасної західної людини?». Форма звітності – відеозапис дискусії.
18	Виконати презентацію: «Символізм культового мистецтва тієї чи іншої східної національної релігії» (за вибором).
19	Написати та представити есе «Переплетеність побутової і релігійної тематики у зразках єврейського національного гумору».
20	Організувати між студентами групи тематичну дискусію: «Співвідношення авторитарних та гуманістичних смислових матриць у змісті Танаху». Форма звітності: відеозапис дискусії.
21	Написати та представити есе за обраними афоризмами з Талмуду.
22	Підготувати комплекс тестових завдань за блоком тем, присвячених світоглядів та історії етнічних релігій.

23	Підготувати та представити есе за сентенціями та афоризмами з «Дхаммапади».
24	Здійснити повідомлення «Герменевтика мистецької образності буддизму».
25	Підготувати презентацію щодо символізму біблійних мотивів в образотворчому мистецтві та художній літературі.
26	Зробити аналітичну доповідь «Ставлення християнства до актуальних проблем прикладної етики (сурогатне материнство, позашлюбні стосунки, проблема абортів, проблема евтаназії, одностатеві шлюби)».
27	Організувати тематичну дискусію на тему «Ментально-ціннісні колізії набуття автокефалії українським православ'ям».
28	Зробити аналітичне повідомлення: «Становище жінки в ісламі» (проаналізувати і те, що про це говорить Коран, і те, яким в цьому плані нині є стан речей в різних ісламських країнах – наприклад, порівняти становище жінки, з одного боку, в Туреччині, а з іншого – в Саудівській Аравії).
29	Зробити доповідь: «Іслам і наука: історіософські виміри та актуальні тенденції».
30	Підготувати та захистити презентацію «Символізм естетичних домінант ісламу».
31	Провести полемічну бесіду на тему «Мусульманські мігранти в сучасних країнах Заходу: позитивний чинник синергії культур і цінностей чи загроза?» Форма звітності: відеозапис бесіди.
32	Зробити аналітичне повідомлення «Соціально-психологічні передумови та вектори діяльності деструктивних неорелігій в пострадянській Україні (можна екстраполювати аналіз на такі течії, як «Біле братство», «церква» «Відродження» «апостола» Володимира Мунтяна та ін.)
33	Провести дискусійну бесіду про евристичний потенціал та соціально значущі контексти принципу гуманістичної синергії аксіологічних ідей різних релігійних традицій у сучасному світі. Форма звітності: відеозапис бесіди.
Примітка: Орієнтовний обсяг есе чи аналітичної таблиці: – до 0,3 др. арк; тексту доповіді – до 0,5 др. арк.; час дискусії або полемічної бесіди – до 30-50 хв. Рекомендована кількість ІНДЗ для одного студента / студентки: 2 (перший модуль) і 3 (другий модуль). У разі якісного виконання більшої кількості ІНДЗ надлишок балів може зараховуватися до майбутньої оцінки за підсумковий контроль.	

3.5. Тематика самостійної роботи студента

№	Назва теми/ кількість балів/форма контролю	Кількість годин
1	Методологія «доказовості» буття Бога в сучасних формах теїзму	5
2	Філософія релігії в традиції аналітичної філософії ХХ – ХХІ ст.	4
3	Філософія релігії в Україні доби Незалежності: здобутки та перспективи розвитку	6
4	Міждисциплінарна взаємодія сучасної культурології і філософії культури з філософією та історією релігії: проблематика, напрями досліджень, методологія	4
5	Актуальні аспекти прикладної аксіології (етика, естетика, соціальні вчення) орієнталістських релігійних традицій: сучасні тенденції	4
6	Актуальні аспекти прикладної аксіології (етика, естетика, соціальні вчення) релігій авраамічного кореня: сучасні тенденції	4
7	Варіації антропологічних ідей у течіях буддизму	4
8	Сучасне богослов'я юдаїзму: постаті та ідеї	4
9	Сучасне богослов'я ісламу: персоналії, концепції, методологічні альтернативи	6
10	Сучасне богослов'я сикхізму: ідейна специфіка	4

11	Форми соціалізації сучасних джайністів	4
12	Логіка історичної буттєвості релігії в Україні	4
13	Соціально-ціннісний дискурс в ідеях сучасного синтоїзму	4
14	Соціально-ціннісний дискурс в сучасних конфуціанських доктринах	4
15	Світоглядні аспекти гендерних та сімейно-шлюбних цінностей у світових та етнічних релігіях сьогодення	4
16	Світоглядні контексти поглядів на феномен війни у світових та етнічних релігіях: актуальні аспекти	4
17	Проблема толерантності в гомілетичному дискурсі сучасних релігій та конфесій (зокрема, й в українських реаліях)	4
18	Форми сучасного атеїзму та його діалогу з релігійним світоглядом	4
19	Місія мистецтва за священними текстами етнічних і світових релігій	4
20	Місія культуротворчості в сучасних ідеях орієнталістських та авраамічних релігій.	4
21	Політичний дискурс у висвітленні сучасного богослов'я: міжрелігійний та міжконфесійний зріз	4
22	Тенденції в богословській освіті сьогодення: світ / Україна	4
23	Соціально-безпекові аспекти в сучасному релігійному і міжрелігійному дискурсі	4
24	Футурологічні ідеї в сучасних орієнталістських релігіях	4
25	Футурологічні концепції в сучасних юдаїзмі, християнстві та ісламі	4
26	Концептуальний рівень релігійної свідомості (теологія, релігійна філософія) в осмисленні сучасною філософією науки: аспекти новаційних підходів.	4
27	Співвідношення фундаменталістських і модерністських тенденцій у сучасних авраамічних релігіях.	6
28	Співвідношення фундаменталістських і модерністських тенденцій в індуїзмі, сикхізмі, джайнізмі.	4
29	Осмислення технологічних новацій сучасної цивілізації в актуальних буддійських, синтоїстських, конфуціанських та даоських дискурсах.	4
30	Ціннісно-світоглядні портрети провідних релігійних лідерів сучасного світу	4
31	Політична активність релігійних лідерів: приклади, суперечності, ціннісні альтернативи місії	4
32	Релігійні цінності в публіцистичному дискурсі провідних сучасних природознавців: альтернативи підходів та оцінок	4
Примітка. Форми контролю освоєння тем самостійної роботи: перевірка модульних контрольних робіт; ІНДЗ, з якими пов'язані теми самостійної роботи; опитування і тестування під час поточного й підсумкового контролю.		

4. Критерії оцінювання результатів навчання з навчальної дисципліни

Розподіл балів, які отримують студенти

Поточне оцінювання (аудиторна та самостійна робота)													Підсумковий контроль (іспит)	Загальний результат
Змістовий модуль №1							Змістовий модуль № 2							
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	T11	T12	T13		
<p>У межах кожної теми першого модуля оцінюються (максимум):</p> <ul style="list-style-type: none"> - усна теоретична відповідь – 2 бали; - доповнення, участь у дискусії – 1 бал; - ІНДЗ – 2 бали (стандартна кількість ІНДЗ в межах модуля для одного студента – 2); - у разі виконання більшої кількості ІНДЗ (за умови їх належної якості) надлишок балів може зараховуватися до майбутньої оцінки за підсумковий контроль. <p>К/р за перший модуль дозволяє отримати максимально 5 балів.</p> <p>У межах кожної теми другого модуля оцінюються (максимум):</p> <ul style="list-style-type: none"> - усна теоретична відповідь – 2 бали; - доповнення, участь у дискусії – 1 бал; - ІНДЗ – 2 бали (стандартна кількість ІНДЗ в межах модуля для одного студента – 3); - у разі виконання більшої кількості ІНДЗ (за умови їх належної якості) надлишок балів може зараховуватися до майбутньої оцінки за підсумковий контроль. <p>К/р за перший модуль дозволяє отримати максимально 6 балів.</p> <p style="text-align: center;">Сума максимальних балів за кожен модуль – 30 (за два – 60)</p>													40	100
							F (1-34)						(незадовільно) з обов'язковим повторним курсом	

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ЄКТС	Оцінка за національною шкалою
90 – 100	A	відмінно
80-89	B	добре
70-79	C	
60-69	D	задовільно
50-59	E	
35-49	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Оцінка «А» (90-100 балів) виставляється студентам, які

- ✓ мають належний базис фахових знань та мисленневих навичок, що спираються на сформований світогляд і широку гуманітарну ерудицію;
- ✓ вільно оперують знаннями щодо сутності феномена релігії, основних етапів і тенденцій розвитку релігій світу; ключових підходів філософського й історичного осмислення релігійного світогляду та його місця в культурі; компетентно орієнтуються в першоджерелах і найактуальніших наукових розвідках у цій галузі; глибоко усвідомлюють зміст та життєво-соціокультурні основи відповідних ідей, концепцій, теорій.
- ✓ мають критичне й водночас конструктивне мислення;
- ✓ вміють диференціювати онтологічні, гносеологічні, аксіологічні та праксеологічні контексти філософії та історіософії релігії, а водночас здійснювати їхній синтез та застосовувати до аналізу історичних і сучасних форм різних релігійних традицій світу;
- ✓ на високому аналітичному рівні здатні пояснювати взаємозв'язок життєвого шляху провідних релігійних діячів, богословів, релігійних філософів і філософів релігії із генезисом їхніх учень; висвітлювати соціокультурні обставини формування цих учень;
- ✓ здатні синтезовано застосовувати методологічний потенціал напрацювань як філософії, так й історії релігії для аналізу актуальних тенденцій розвитку духовної культури та аксіосфери сучасного соціуму;
- ✓ усвідомлюють і можуть пояснити контекст взаємодії своєї майбутньої професійної діяльності з компетенціями, що даються цим курсом.

Оцінки «В» (80-89 балів) та «С» (70-79 балів) виставляється студентам, які

- ✓ мають і виявляють розвинуті духовно-творчі інтереси;
- ✓ знають основну першоджерельну та навчальну літературу з курсу; вміють аналізувати ключові ідеї відповідних праць;
- ✓ можуть пояснити і проінтерпретувати зміст основних релігійних вчень, віх їхньої історії, їхніх конфесійних відгалужень; течій та ідейних рухів у межах філософії релігії; їхні методологічні та рефлексивно-критичні можливості;
- ✓ обізнані зі основами онтологічних, гносеологічних, аксіологічних, праксеологічних ідей релігій світу та філософськими підходами до їх аналізу й критики;
- ✓ демонструють усвідомлення способів використання у своїй майбутній фаховій діяльності знань, здобутих в межах цього курсу,

Розмежування рівнів «В» і «С» залежить від міри глибини та аналітичності орієнтації студентів щодо окреслених маркерів.

Оцінки «D» (60-69) та «E» (50-59 балів) виставляються студентам, які

- ✓ мають несистемні уявлення про історичний розвиток релігій світу та філософський ресурс осмислення релігійного світогляду;
- ✓ на пересічному рівні оволоділи поняттями, категоріями, підходами, розробленими в межах філософії та історіософії релігії;
- ✓ орієнтуються в базовій літературі з курсу, хоча не завжди здатні коректно витлумачити зміст тих чи інших віроповчальних принципів, ідей, концепцій тощо.

Розмежування рівнів «D» і «E» залежить від вищої чи нижчої міри освоєння студентами цих параметрів.

Оцінки «F» і «Fx» (нижче за 50 балів) ставляться, якщо студенти

- ✓ не виявили знань програмного матеріалу або засвідчили ці знання на досить невисокому, хаотичному рівні;
- ✓ не розуміють суті більшості питань, які вивчаються в курсі, або мають щодо них лише буденні, неаргументовані уявлення;
- ✓ не обізнані з біографічними відомостями про засновників та провідних діячів релігій і філософів, що осмислювали релігійний світогляд;
- ✓ демонструють серйозні прогалини в баченні шляхів застосування знань з курсу в майбутній професійній діяльності

Розмежування рівнів «F» і «Fx» визначається масштабом окреслених прогалин у знаннях.

5. Засоби оцінювання

Засобами оцінювання є визначення рівня повноти усної чи письмової відповіді; перевірка чи організація захисту творчих чи контрольних письмових робіт (есе, аналітичних повідомлень, рефератів, порівняльних таблиць тощо); презентацій; тестових завдань; оцінка підготовлених дискусійних бесід тощо.

6. Форми поточного та підсумкового контролю

Формами поточного контролю є усна чи письмова відповідь студента (тестування, есе, реферат, творча робота, дискусійна бесіда тощо)

Зразок тестових завдань до I модуля

1. Співвіднесіть кожен розділ філософії релігії із тими явищами релігії, які є предметом вивчення саме цього розділу (позначивши однаковими цифрами):

Аксіологія релігії (1), Онтологія релігії (2), Праксеологія релігії (3), Гносеологія релігії (4), Історіософія релігії (5)

.....

- ✓ Релігійні вчення про співвідношення духу і матерії та про першооснови і структуру реальності ( )
- ✓ Заповіді щодо уникнення гріховності та формування праведності ( )
- ✓ Релігійні погляди на співвідношення віри і розуму та шляхи руху до істини ( )
- ✓ Вплив релігійних переконань на ставлення людей до праці, соціальної активності і т.д. ( )
- ✓ Формування, розвиток у часі релігійних учень та інституцій ( )

2. Назвіть два основні різновиди (типи) філософії релігії. Один із них при дослідженні релігії ґрунтується на визнанні того, що вона є результатом дії Бога (і, отже, визнає його існування), а другий розглядає та аналізує релігію як суто соціальне і культурне явище, породжене людським суспільством і людською свідомістю.

1)[...]; 2)[...].

3. Виділіть з перерахованих ті проблеми, які належать до компетенції історії релігії (позначити 1) і історіософії релігії (позначити 2):

- а) визначення точної дати народження Сідхартхи Гаутами ( )
- б) вплив індуїстської ідеї переродження душ на відмінність індійського соціуму від європейського ( )
- в) хронологія скликання та перебігу 4 Вселенського собору ( )
- г) роль критики М.Лютера на адресу католицької церкви у поглибленні самостійності світської влади в країнах Європи ( )
- г) опис фактів, що супроводжували вибір князем Володимиром нової віри для Русі ( )
- д) взаємозв'язок між прийняттям християнства на Русі і формуванням киеворуської філософської традиції ( )
- е) біографія патріарха Філарета ( )
- є) значення створення здобуття автокефалії ПЦУ для національної самосвідомості українців ( )
- ж) пошук археологічних підтверджень первісних релігійних вірувань давніх племен на певній території ( )
- з) закономірності прояву елементів первісних вірувань у світових релігіях ( )

4. Про які з функцій релігії йдеться?

Створення передумов спілкування між особами, спільнотами, культурами на основі спільних релігійних уявлень та цінностей

[...]

Релігійне «узаконення» моральних, правових, політичних та інших норм і традицій

[...]

Поширення через релігію освітніх, мистецьких, етичних, суспільних цінностей та надбань

[...]

Ідейно-психологічне «відшкодування» людської обмеженості, слабкості, недосконалості

[...]

Формування системи уявлень про засади буття світу, місце та призначення людини в ньому

[...]

Створення умов для об'єднання чи роз'єднання соціальних спільнот на ґрунті віри та обрядів

[...]

5. Як відомо, походження слова релігія одні дослідники виводять від латинського дієслова «RELEGERE», а інші – від «RELIGARE». Що означає кожне з цих слів?

1) Relegere – [...]

2) Religare – [...]

6. Прагнення до якої з наведених цінностей є основним у межах релігійної віри?

а) матеріальний добробут; б) всебічне знання про природу; в) прогрес цивілізації; г) безсмертя

7. Концепція, яка визнає Бога не зовнішньою щодо природи, трансцендентною силою, а ніби розчиненим в

природі – його внутрішньою енергією, тотожною природній закономірності – це...

[...]

8. Співвіднесіть кожну з наведених моделей зв'язку Бога і світу з тим образним уявленням про Бога, яке для відповідної моделі є характерним:

Пантеїзм (1); Деїзм (2); Атеїзм (3); Теїзм (4); Етикотеологія (5)

.....
.....

- а) Бог як особистість (батько, правитель світу, опікун людської долі тощо) ( )
- б) Бог як ідеальний «програміст» світових законів ( )
- в) Бог як живе, пульсуюче «серце» Всесвіту, його внутрішня духовна енергія ( )
- г) Бог як гарант кінцевого торжества моральних ідеалів ( )
- г) Бог як ілюзорне уявлення людини, якому не відповідає реальне існування такої сутності ( )

9. У контексті якої з цих концепцій зв'язку Бога і світу найбільше зберігає значущість віра в реальність «чудес»?

а) етикотеологія; б) деїзм; в) теїзм; г) пантеїзм; г) агностицизм

10. Які чотири аспекти релігійного ставлення до священного німецький дослідник Р.Отто виділяв як головні? Перерахуйте.

- 1) [...]
- 2) [...]
- 3) [...]
- 4) [...]

11. Яка з ідей походження релігії розглядає релігійний світогляд як результат намагання людини духовно оволодіти сили та стихії природи через їх ідеальне одухотворення?

[...]

12. Яка з ідей походження релігії пояснює релігію ніби із-середини, спираючись на віру в Божественне та на конкретні релігійні переконання?

[...]

13. Яка з ідей походження релігії вважає першоджерелом виникнення релігійних уявлень людські емоції переживання за свою долю на тлі грізних явищ, що вселяють тривожний стан щодо майбутнього?

[...]

14. Яка з ідей походження релігії вважає її результатом свідомого навіювання певними людьми чи спільнотами іншим людьми чи спільнотам хибних, спотворених уявлень заради маніпуляції ними?

[...]

15. Яка з ідей походження релігії вважає її результатом первісної угоди про визнання духовних сил, укладеної в давнину між людьми заради самообмеження та стримування руйнівних нахилів?

[...]

16. Яка з ідей походження релігії акцентує передусім брак істинних знань про закони Всесвіту як головну причину виникнення релігійних вірувань?

[...]

17. Зазначте до кожного наведеного комплексу понять саме той «доказ» буття Бога, який на нього спирається:

- а) наявність в усі періоди розвитку людства релігійних уявлень і культів
[...]
- б) недосконалість людини і наявність в її душі уявлення про абсолютну досконалість
[...]
- в) впорядкованість світу й усвідомлення доцільності його буття
[...]
- г) закони морально належного в житті людини й ідеал блаженства як результату вірності цим законам
[...]
- г) ідея першопричини всесвітнього цілого
[...]

18. Хто з античних мислителів вперше ототожнив Бога з Мисленням (абсолютним) й іронічно критикував приписування богам людських чи тваринних рис?

а) Зенон; б) Сократ; в) Піррон; г) Марк Аврелій; г) [...] (інший, вписати)

19. Боги існують, але вони байдужі до людських долі і живуть у міжпланетних просторах насолоджуючись своєю досконалістю. Кому з античних філософів належить така позиція?

а) Сократ; б) Платон; в) Епікур; г) Плотін

20. «Якщо ти не сумніваєшся, що людське тіло – лише частка великої космічної матеріальності, чому ж логічно не припускаєш, що і людський розум – лише частка космічного Розуму, яким є Божество?» Хто з античних філософів наводив такий аргумент, спереचाючись із атеїстом?

[...]

21. З точки зору ренесансного філософа М.Фічіно філософію щодо релігії слід сприймати не як «служницю»,

а як [...] (заповніть пропущене). Підказка: цим мислитель прагнув підкреслити рівноправність і близькість цих двох світоглядних форм.

22. Увага до розробки одного із доказів буття Бога єднала цього новочасного мислителя з середньовічним богословом Ансельмом Кентерберійським? Про який доказ і про якого філософа йдеться?
[...]

23. Якому філософові епохи Відродження належить такий вислів: «Ми інакше, ніж негідники та невігласи, визначаємо волю Бога. Ми шукаємо його в нездоланному й непорушному законі природи, в благочесті душі, що добре засвоїла цей закон, у сяйві сонця, у красі речей». Підказка: Вірність цього філософа своїм переконанням вартувала йому життя.

24. Зазначте дві основні форми спотвореної релігійності, які виокремлював й аналізував Д. Юм.
[...],[...]

25. Згідно з Кантом найбільш переконливим свідченням буття Бога є (оберіть правильне):

а) порядок та організованість у природі; б) культивування людиною віри в надприродне впродовж усієї історії; в) зміст священних писань; г) інше [...] (вписати)

26. Який з наведених аргументів тези про те, що богослужіння для досвіду справжньої релігійності є зайвим або другорядним, І.Кант вважав найбільш ґрунтовним:

а) релігійних систем – множина, а отже, кожен конкретний тип богослужіння відносний і не обов'язково надає повноту богоспількування;

б) богослужіння використовує чуттєві, матеріальні, предметні форми та символи, тим часом Бог – чиста духовність, що не може бути виражена ними;

в) єдиним способом служіння Богові може бути добродесна поведінка й помисли, оскільки Бог – абсолютне Благо, а всяке обрядове богослужіння – це здійснення зовнішніх дій на знак догодження Богові, якого він не потребує.

27. Які дві галузі мислення і діяльності, з точки зору Л.Феєрбаха, стають заміниками релігії в умовах занепаду її значущості в сучасному йому суспільстві? Підказка: одна з них інтелектуальна, а інша – соціальна.
[...],[...]

28. Зведення суті релігії до яких двох сфер Ф.Шлеєрмахер вважав хибним та причиною занепаду її авторитету в очах освічених людей його часу?
[...],[...]

29. Які з наведених тез найадекватніше характеризують погляд Е.Дюркгейма на сутність релігії?

а) релігія покликана виводити людину поза межі суєтності соціального світу;

б) релігійне тотожне соціальному, оскільки релігія покликана через механізми сакралізації регулювати й упорядковувати життя в суспільстві;

в) релігія обов'язково передбачає віру в Бога чи богів;

г) адекватніше вважати критерієм релігійності не віру в Бога, а наявність розмежування на «священне (сакральне)» і «мирське (профанне)».

30. Яке образне визначення застосовував К.Маркс (і деякі інші автори) щодо релігії, прагнучи підкреслити її функцію занурювати свідомість віруючого у світ ілюзій і в такий спосіб давати уявний ефект втечі від реальності, сповненої соціальних страждань?

а) «наркотик для юрби»;

б) «дурман для населення»;

в) «морфій для злиденних»

г) [...] (інше, вписати)

31. Еріх Фромм виділяв два ключових типи релігійності і стверджував, що в одному з них головною чеснотою є покора і плазування перед вищими силами, а в іншому – самореалізація і розвиток людських здібностей. Як називається в його концепції кожен з цих типів релігійності?

1) [...]

2) [...]

32. Спробуйте зрозуміти логіку цього афоризму та вставити пропущене:

Чезаре Павезе: «Релігія – це переконання, що все, що відбувається з нами, є надзвичайно [...] (яким?). І саме тому вона існуватиме завжди».

33. Один письменник, характеризуючи релігійну нетерпимість, притаманну багатьом фанатичним віруючим, із сарказмом зазначав: «Любов до Бога нерідко перебільшується нами до ...» Оберіть правильне завершення цього афоризму:

а) самопожертви; б) ненависті до інших людей;

в) нестями; г) самозневаги

34. Увійдіть в логіку цього афоризму й вставте пропущений прислівник. Курт Тухольський: «Скажи мені, кому ти молишся, коли в тебе справи йдуть [...] (як?), і я скажу тобі, наскільки ти благочестивий».

35. Заповніть пропущене. Ж.Сесброн: «Ми мимоволі вважаємо, що Бог бачить нас згори, – але він бачить нас [...]» (звідки?).

Примітка: тестові завдання можуть використовуватися або лише як елемент модульної контрольної роботи, яка передбачає й інші завдання, або як контрольна робота в цілому. Залежно від першого чи другого варіантів диференціюється конкретна вага (у балах) кожної відповіді.

Зразок тестових завдань до II модуля

1. Співвіднесіть кожне поняття із відповідним йому терміном, позначивши кожен парю «термін-значення» окремою цифрою:

тотем (1); табу; (2) фетиш; (3) шаман (4)

- .....
- ✓ релігійна заборона певних форм поведінки ( )
  - ✓ предмет, якому приписують таємничі властивості й щодо якого здійснюється рел. поклоніння ( )
  - ✓ тварина чи рослина – «покровитель» роду (племіні) ( )
  - ✓ жрець у первісних віруваннях ( )

2. Підкресліть термін, що є логічно зайвим у наведеному ряду окремих релігій:

конфуціанство; індуїзм; вішнуїзм; синтоїзм; даосизм; юдаїзм

3. Адекватно співвіднесіть назви шляхів релігійного вдосконалення в індуїзмі:

шлях вчинків (1), шлях вірності богам (2), шлях знання (3) / бхакті-марга ( ), джняна-марга ( ), карма-марга ( )

4.3 якою релігією найтісніше переплелися та синтезувалися в сучасній Японії ідеї синтоїзму?

.....

5. Як називається збірка філософських коментарів до Вед?

.....

6. Перерахуйте чотири основні варни (касти) індійського суспільства. Підказка: за віруваннями індусів перша каста походить від уст бога Брахми, друга – від його рук; третя – від стегон; четверта – від стоп.

1) [...]; 2) [...]; 3) [...]; 4) [...]

7. У Ведах сказано: «Те, чим породжуються всі істоти, чим живуть народжені, у що вони переходять, вмираючи, те й намагається пізнати, то і є [...]. Так само, як ріки витікають зі своїх джерел, так і світи витікають з [...], так само, як іскри сиплються з полум'я, так і світи й живі істоти походять з [...]. Подібно до того, як павук виробляє павутиння, як шовковичний хробак виробляє шовк, так і [...] виводить із себе Всесвіт». Заповніть пропущене (в усіх пропущених місцях - одне й те саме слово). Підказка: ідеться про назву Божественного Абсолюту в індуїзмі (тобто всеохопної духовної сутності, яка вища за всіх персоніфікованих богів).

8. Якого з індуїстських богів часто зображають танцюючим і чому?

[...]

9. Перерахуйте 5 головних чеснот згідно з конфуціанством (зазначити оригінальні китайські назви).

1).....; 2).....; 3).....; 4).....; 5).....

10. Як в юдаїзмі називається частина Священного Писання, що являє собою П'ятикнижжя пророка Мойсея?

[...]

11. Співвіднесіть кожен релігію з тим поняттям, яке є характерним саме для неї, позначивши кожне поняття відповідною цифрою:

синтоїзм (1); даосизм (2); юдаїзм (3); індуїзм (4); конфуціанство (5)

камі ( ); кашрут ( ); варна ( ); лі ( ); у-вей ( )

12. Один з них – сакральна істота, інший – світська людина. Але і той, й інший спромоглися на свої епохальні відкриття, перебуваючи під деревом. Назвіть цих двох осіб та їхні відкриття

[...], [...]

13. Що прагнули підкреслити послідовники махаяни, називаючи свою течію «великою колісницею», а течію своїх опонентів – «малою колісницею» («хінаяна»)? [...]

14. Народження, старіння, хвороба, неспокій, нещастя, біль, розпач, відчай, неможливість здобути бажане – яким поняттям узагальнюються в буддизмі всі ці феномени?

[...]

15. Буддійський восьмиетапний шлях належного життя є:

а) аскетичним;

б) гедоністичним

в) [...] (інше, вписати)

16. Що саме так характеризується в буддійській Трипітаці: «Це місце, де немає землі, води, вогню й повітря; це не безмежний простір й не місце, де немає нічого; не межа між відмінним і невідмінним; не цей світ і не інший; це там, де немає ні сонця, ні місяця. Це не приходить і не відходить, ані стоїть на місці, ані згасає чи починається. Не має основи, не має продовження, не має зупинки. Це кінець страждання Це – ...».

[...]

17. Яким із цих термінів у буддизмі ваджраяни позначається живописна, графічна або й архітектурна схема світової ієрархії духовних сил (підкресліть прямою лінією), а яким – молитовна магічна формула, призначена для постійного повторювання (підкресліть хвилястою лінією)?

бодхі, мантра, сутра, мандала, карма

18. Як називається етап буддійського «восьмеричного шляху», що спонукає до внутрішньої і зовнішньої культури слова: утримання від лихослів'я, пліток, наклепів, спотворення інформації

[...]

19.Зазначте етап буддійського «восьмеричного шляху», що спонукає людину, яка вже досягла належного рівня моральності, не зупинятися у вдосконаленні і примножувати роботу над собою?

а) праведні вчинки; б) праведне зусилля; в) праведна медитація

20.Позначте, які з наведених пунктів адекватно характеризують співвідношення Святого Письма і Святого Передання у християнстві?

а) Святе Письмо – це 4 Євангелія, а Святе Передання – це Діяння апостолів;

б) Святе Передання визнається всіма християнами менш богонатхненним, ніж Святе Письмо;

в) Святе Письмо визнають лише протестанти, а Святе Передання – православні і католики;

г) Святе Письмо – це тексти Старого і Нового Заповіту, а Святе Передання – спадщина вселенських та деяких помісних соборів, твори отців Церкви тощо;

р) Православні та католики визнають і Святе Письмо, і Святе Передання однаково богонатхненними, а протестанти – Святе Передання лише корисним в освоєнні богонатхнених істин Святого Письма;

д) Святе Письмо розповідає про Ісуса Христа, а Святе Передання – лише про святих.

21.Через них «під видимим образом передається віруючим незрима благодать Бога». Який вид християнських культових дій так визначається у цій релігії?

[...]

22.Назвіть ті аспекти християнської віри й культової практики, які можуть деякими дослідниками розглядатися як залишки або «відголоси» політеїзму?

[...]

23.На території якої держави знаходяться нині міста Мекка та Медина?

- Ємен
- Бахрейн
- Об'єднані Арабські Емірати
- Катар
- [...] (інше, вписати)

24.Назвіть християнські імена релігійних персонажів, що в ісламі фігурують, як: Нух [...], Ібрагім [...], Дауд [...], Іса [...].

25.Яким словосполученням в ісламі позначають першорядне значення Мухамеда серед пророків?

- “Голова пророків”
- “Наставник пророків”
- “Мудрість пророків”
- “Совість пророків”
- [...] (інше, вписати)

26.Співвіднесіть кожен з цих ісламських термінів з його значенням, позначивши їх однаковими цифрами:

- Рамадан (1)
- велике свято жертвоприношення ( )
- Халіфат (2)
- священна боротьба за віру ( )
- Зак'ят (3)
- щорічний податок ( )
- Шахада (4)
- місяць посту ураза ( )
- Курбан-байрам (5)
- виголошення свідчення віри ( )
- Ід аль-адха (6)
- ісламська теократична імперія ( )
- Джихад (7)

27.Який з перерахованих термінів є назвою оповідей, з яких складається друга за значенням релігійна книга ісламу – Сунна (оберіть правильне)?

- Сури
- Псалми
- Сутри
- Хадиси
- Араньяки

28.Прихильники якого з основних напрямів ісламу – шійзму чи сунізму – кількісно переважають у сучасному світі?

[...]

29.Як відомо, у східному куті Кааби розміщено так званий «чорний камінь». Яке походження і значення, за переказами мусульман, він має?

[...]

30. Як називається неорелігійна течія (яка поширена також і в Україні), у назві якої фігурує ім'я аватара (втілення) індуського бога Вішну?

[...]

Примітка: тестові завдання можуть використовуватися або лише як елемент модульної контрольної роботи, яка передбачає й інші завдання, або як контрольна робота в цілому. Залежно від першого чи другого варіантів диференціюється конкретна вага (у балах) кожної відповіді.

Завдання для підсумкового контролю (іспиту)

1. Окресліть місце філософії релігії в системі філософських наук загалом і релігієзнавства зокрема. Визначте її дисциплінарну специфіку та дослідницькі завдання.
2. Поясніть специфіку історіософії релігії та її зв'язки з філософією та історією релігії.
3. Виділіть та охарактеризуйте онтологічну, гносеологічну, аксіологічну, праксеологічну проблематику філософії релігії. На прикладі конкретного релігійного вчення продемонструйте елементи, що становлять предмет уваги а) онтології; б) гносеології; в) аксіології; г) праксеології.
4. Охарактеризуйте два альтернативних типи філософії релігії – філософське релігієзнавство і філософську теологію. У чому Ви бачите потенціал їх дослідницької взаємодії?
5. Висвітліть основні функції філософії релігії та обміркуйте її людинознавчу значущість.
6. Поясніть наявні методологічні ускладнення щодо дефініції поняття «релігія». Представте та проаналізуйте низку альтернативних варіантів дефініції.
7. Осмисліть життєво-ціннісні передумови релігії та релігійної віри. Які Ви знаєте базові альтернативи їх тлумачення?
8. Окресліть відомі Вам підходи до філософської інтерпретації соціально-ціннісної функціональності релігії.
9. Розкрийте зміст базових ідей, що пояснюють походження й сутність релігії. Співвіднесіть зміст цих ідей з теоріями релігії, що сформовані на їхній основі.
10. Як Ви гадаєте, чи можна виокремити щось істотно спільне для змісту віри всіх релігій? Обґрунтуйте свою відповідь та проілюструйте її на матеріалі конкретних віровчень.
11. Розкрийте зміст та ключові світоглядно-ціннісні контексти феномена священного. Яким є місце феномена священного в системі релігійного самовизначення людини?
12. Який зміст має поняття «докази буття Бога»? Охарактеризуйте найвідоміші з них та висвітліть підходи до їх критики (і контр-критики з боку їх речників). Що Ви знаєте про сучасний дискурс доказовості буття Бога?
13. Розкрийте зміст та варіанти космологічного «доказу» буття Бога. Які Ви знаєте форми його філософської критики?
14. Викладіть суть та форми онтологічного «доказу» буття Бога. Хто з видатних мислителів і на яких методологічних засадах долучився до його розробки?
15. Поясніть суть морального «доказу» буття Бога. У контексті концепцій яких провідних філософів цей «доказ» кристалізувався?
16. Поясніть зміст телеологічного «доказу» буття Бога. Що Ви знаєте про його критику та контр-критику його adeptів?
17. Порівняйте зміст онтологічного і телеологічного «доказів» буття Бога (з урахуванням їхніх когнітивних і ціннісних вимірів).
18. Чи можна розглядати моральний «доказ» буття Бога як варіацію телеологічного «доказу»? Відповідь обґрунтуйте.
19. Окресліть зміст «історичного» доказу буття Бога. Якими є форми його філософської критики?
20. Охарактеризуйте основні етапи розвитку філософських уявлень про релігію.
21. Дайте порівняльну характеристику уявлень про релігію в контексті античної, середньовічної, ренесансної і просвітницької філософії.
22. Порівняйте середньовічні, новочасні, післяпросвітницькі та сучасні тенденції осмислення проблеми співвідношення віри і розуму.

23. Дайте характеристику таких принципів середньовічного богословського мислення, як супранатуралізм, ревеляціонізм, провіденціалізм, есхатологізм.
24. Висвітліть концептуальний зміст осмислення ідеї Бога і феномена релігії в епоху Відродження. Як Ви розумієте ренесансну трансформацію уявлень про відношення філософії до релігії порівняно із середньовічним баченням (від статусу «служниця релігії» до статусу «сестра релігії»).
25. Здійсніть порівняльну характеристику деїзму Р. Декарта і пантеїзму Б. Спінози. Розкрийте специфіку їхніх поглядів на співвідношення конфесійного і філософського богоспілкування.
26. Поясніть специфіку поглядів на релігійну віру Б. Паскаля. У чому виявляється парадигмальна унікальність його підходу порівняно з типовими новочасними дискурсами?
27. Розкрийте зміст вчення Д. Юма про походження, антропологічні основи та форми релігії.
28. Розкрийте зміст Юмового поняття «спотворена релігійність» і в цьому контексті висловіть свої думки навколо тези Вольтера: «Часи найбільш марновірні були завжди часами найстрахотливіших злочинів».
29. Висвітліть смисл Кантової етикотеології. Чому лише моральна свідомість і практика (а не одкровення чи умогляд) є, на думку філософа, тим ґрунтом, на якому утверджується істинність віри в Бога?
30. Висвітліть Кантові думки щодо співвідношення статутарної (історичної, конфесійної) і «чистої» (морально мотивованої) віри в Бога.
31. Розкрийте специфіку провідних ідей філософії релігії Г. Гегеля.
32. Охарактеризуйте підхід Й. Шеллінга до осмислення міфології та релігії.
33. Обміркуйте філософське ядро осмислення Г. Сковородою смислу й ціннісних форм релігійної віри та богоспілкування. Яке значення для філософії релігії мають його ідеї щодо специфіки сакрального тексту?
34. Проаналізуйте Фосербахове розуміння спільного і відмінного між релігією, філософією, мистецтвом. Дайте власне тлумачення співвідношення цих трьох світоглядних форм.
35. Окресліть ключові засади філософії релігії Ф.Шляєрмахера та обміркуйте її вплив на становлення феноменологічного й герменевтичного методів у пізнанні релігії.
36. Розкрийте смисл моделі релігійної віри в С.К'єркегора та порівняльню співвіднесіть її із ідеями атеїстичного екзистенціалізму.
37. Висвітліть ідейний зміст концепції релігії Е.Дюркгейма та розкрийте смисл його тези про тотожність «релігійного» і «соціального».
38. Обміркуйте внесок А. Шопенгауера та Ф. Ніцше у філософське осмислення засад релігійного світогляду.
39. Розкрийте специфіку підходу до осмислення релігії та форм релігійного досвіду у вченні В. Джеймса (і філософії прагматизму загалом).
40. Представте та оцініть марксистські і неомарксистські візії феномена релігії та релігійності.
41. Проаналізуйте ключові надбання філософії релігії неокантіанства (Г. Коген, П. Наторп, В. Віндельбанд, Е. Кассієр та ін.)
42. Обміркуйте підхід А. Бергсона до осмислення джерел та ціннісних векторів релігійності.
43. Поясніть особливості підходу К. Ясперса до осмислення релігійних і філософських іпостасей віри в Бога.
44. Дайте характеристику специфіки філософії релігії в неоавгутиніанстві та неотомізмі.
45. Охарактеризуйте концепцію П. Теяр де Шардена щодо місця релігії в системі цінностей.
46. Проаналізуйте концептуальний зміст і значення надбань феноменології релігії та її конкретних дискурсів.
47. Розкрийте форми синтезу психології, філософії, культурології, етики у психоаналітичних інтерпретаціях релігії та релігійності.

48. Розкрийте специфіку розуміння релігії в дослідженнях Е. Фромма. Які критерії закладав Е. Фромм у поділ релігій та форм релігійності на авторитарні і гуманістичні? Проілюструйте специфіку авторитарної і гуманістичної релігійності відповідними сюжетами зі священних текстів або фактами історії релігії.

49. Обміркуйте засади міжконфесійного порозуміння згідно з ідеями сучасного буддистського філософа Дайсаку Ікеди.

50. Аналітично презентуйте актуальні для сьогодення філософські проблеми співвідношення релігійного досвіду і наукового знання.

51. Висвітліть провідні тенденції у філософії релігії кінця XX – початку XXI ст. Що Ви знаєте про сучасні українські напрацювання в галузі філософії релігії, та які є дослідницькі й методологічні лакуни в цьому аспекті?

52. Обміркуйте актуальні філософські підходи до осмислення тенденцій кореляції релігійності, секулярності і постсекулярності в сучасному соціумі.

53. Проаналізуйте ключові чинники виникнення етнічних релігій, охарактеризуйте їхні історичні та культурні типи.

54. Розкрийте співвідношення сотеріологічних, обрядово-культових, соціальних, етичних та філософських контекстів індуїзму.

55. Окресліть ключові надбання концептуального рівня релігійної свідомості в індуїзмі (священні тексти, основи богослов'я та філософії).

56. Окресліть суть світоглядно-ціннісного ядра джайнізму та висвітліть у ньому співвідношення авторитарних і гуманістичних тенденцій.

57. Висвітліть основні світоглядно-ціннісні, антропологічні та соціальні риси конфуціанства.

58. Здійсніть аналіз релігійно-культових та філософських елементів даосизму. Що Ви знаєте про впливи даосизму на сучасну філософську думку?

59. Здійсніть філософський та історіософський аналіз віроповчальної й соціокультурної специфіки синтоїзму.

60. Аналітично охарактеризуйте світоглядну ідентичність сикхізму. Який вплив здійснила ця релігія на культуру Індії? Що Ви знаєте про богословську традицію сикхізму?

61. Презентуйте світоглядну специфіку юдаїзму та здійсніть історіософське осмислення ключових віх його історії та векторів соціокультурної дієвості.

62. Окресліть смислові впливи юдаїзму на формування ідейної специфіки християнства та ісламу.

63. В історіософському ключі обміркуйте типологічну ідентичність феномена світових релігій. Розкрийте чинники набуття саме буддизмом, християнством, ісламом статусу світових.

64. Висвітліть світоглядну специфіку доктринальних основ буддизму і його ключові сотеріологічні, антропологічні, етичні та соціально-історичні прикмети.

65. Порівняйте провідні течії буддизму з точки зору співвідношення в них віроповчально-культових і філософських елементів.

66. Презентуйте світоглядно-ціннісне ядро християнства та обміркуйте концептуальні зв'язки його догматичних і філософських засад.

67. Здійсніть історіософський аналіз віх культурної дієвості та конфесійної диференціації християнства.

68. Розкрийте ціннісно-смислові доміанти та суперечності етики християнства. Співвіднесіть етичні доміанти християнства з ключовими моральними тенденціями сучасного західного світу.

69. Обміркуйте парадигмальні альтернативи християнського богослов'я (у проблемно-тематичному і конфесійному вимірах).

70. Представте світоглядне ядро ісламу та історіософськи обміркуйте провідні джерела його ідентичності.

71. Охарактеризуйте специфіку антропологічних та етичних доміант ісламу (з урахуванням його конфесійних відгалужень).

72. Порівняйте альтернативи соціально-ціннісних візій у різних течіях та національних дискурсах і практиках сучасного ісламу.

73. Здійснить філософський та історіософський аналіз феномена секуляризації? Який зміст вкладається в поняття «постсекулярне суспільство».

74. Обміркуйте визначальні маркери трансформації релігійності та її соціальної функціональності в умовах сьогодення (з урахуванням цивілізаційних відмінностей). Екстраполуйте аналіз також на українські реалії.

Система оцінювання на іспиті

Курс «Філософія та історіософія релігії» складається з 2 *теоретичних* та 1 *підсумкового* модуля.

Теоретичні модулі оцінюються за системою 30 балів (максимум) кожен модуль.

Підсумковий модуль (іспит) оцінюється в **40** балів.

Іспитовий білет з «Філософії та історіософії релігії» містить 4 завдання.

Перші три завдання – це теоретичні питання, які оцінюються максимально в **10** балів кожне. Відповідь на кожне таке питання (з урахуванням і додаткових питань до кожного з основних) оцінюється від **0** до **10** балів так:

10-9 балів – якщо студент / студентка надає повну, теоретично компетентну, доказову, інтелектуально повноцінну відповідь на запитання.

Студент / студентка висвітлює наукову інформацію з курсу комплексно, міркує предметно й аргументовано, належно демонструє загальні й фахові компетенції, здобуті під час вивчення як цього курсу, так й інших курсів, що дисциплінарно корелюються з «Філософією та історіософією релігії». Бачить і вміє прояснити актуальні контексти відповідних релігійних постулатів, а також філософських ідей і концепцій.

Відповідь струнко структурована, логічно прозора, характеризується елементами евристичності та усвідомлення можливостей дослідницького застосування відповідних знань. Мовна культура екзаменованого / екзаменованої – на високому рівні.

8-7 балів – присвоюється, якщо студент / студентка дає загалом змістовну відповідь, доволі добре обізнаний (обізнана) із суттю питань, які висвітлює, однак часом демонструє переважання репродуктивного підходу до висвітлення засвоєних знань над творчо-евристичним. З основами першоджерельної літератури знайомий (знайома), але часом черпає знання про неї не безпосередньо з релігійних текстів та праць філософів, а з критичної та підручкової літератури.

Коректно викладає навчальний матеріал, але подекуди неточно його осмислює; має окремі огріхи мовної культури. Попри це засвідчує прагнення будувати відповідь самостійно та надалі ще глибше освоїти відповідний матеріал та мисленнєвий інструментарій.

6-5 балів – за відповідь, що є неповною, хоч і в загальних рисах розкриває базову інформацію з питання.

Знання наявні, але часто вони неточні, в деяких міркуваннях про складні релігійні та філософські ідеї студент / студентка спотворює логіку їх розуміння. Бракує усвідомлення контекстуальних зв'язків відповідних вчень із соціальною та культурною реальністю. Наявні стилістичні й риторичні помилки у викладі матеріалу.

4-3 бали – в разі поверхової, відтворювальної, подекуди логічно хаотичної відповіді, однак з часткою предметних знань з питання.

Студент / студентка більшою мірою переповідає, але не аналізує навчальну й наукову інформацію; хибує проти істини при розкритті фактів та тлумаченні смислу висвітлюваних явищ, ідей та учень.

2-1 бали – відповідь дуже поверхова, безаргументативна.

Студент / студентка не знає основних фактів, термінів та визначень, не орієнтується в історіософській логіці розвитку релігій, наявні елементи знань з питання пов'язує між собою хаотично; не усвідомлює зв'язку релігійних учень і їхніх соціальних та культурних контекстів.

0 балів – відповідь відсутня.

Четверте завдання – розв'язання 5-х тестових завдань, що мають аналітичний характер, і

відповідь на кожне з яких оцінюються в 2 бали. Максимальна сума балів – **10** – здобувається в разі точного розв'язання кожного з тестових завдань.

Система оцінювання підсумкового модуля з курсу

Теоретичний блок			Практичний блок
I питання	II питання	III питання	5 тестових завдань
максимально – 10 балів	максимально – 10 балів	максимально – 10 балів	максимально – 10 балів
30 балів			10 балів

7. Рекомендована література
Основна

1. Bergson H. The two sources of morality and religion. – Andesite Press, 2015.
2. Dobieszewski J. Filozofia religii. Wykład. – Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, 2022.
3. Feuerbach L. The Essence of Religion. – Amherst: Prometheus, 2004.
4. Hegel G.W.F. Lectures on the Philosophy of Religion: Vol I: Introduction and the Concept of Religion. –Oxford: Oxford University Press, 2006.
5. Hume D. Dialogues Concerning Natural Religion. – Indianapolis: Hackett Publishing Company, Inc., 1998.
6. Hegel G.W.F. Lectures on the Philosophy of Religion: Vol. II: Determinate Religion Oxford: Oxford University Press, 2008.
7. Hegel G.W.F. Lectures on the Philosophy of Religion: Vol. III: The Consummate Religion: Oxford: Oxford University Press, 2008.
8. James W. The Will to Believe. – Create Space Independent Publishing Platform, 2012.
9. Kant I. Religion within the Bounds of Bare Reason. – Indianapolis: Hackett Publishing Company, Inc., 2009.
10. Otto R. The Idea of the Holy. – Oxford: Oxford University Press, 1958.
11. Philosophy of Religion. A Reader and Guide. General editor: W.L. Craig. – Edinburgh: Edinburgh University Press, 2019.
12. Swinburne R. The coherence of theism. – New York: Oxford University Press, 2016.
13. Академічне релігієзнавство. За науковою редакцією А. Колодного. – К.: Світ знань, 2000.
14. Бхагаватгіта. – Харків: Фоліо, 2020.
15. Біблія, або Книги Святого Письма Старого і Нового Заповіту із мови давньоєврейської й грецької на українську наново перекладена / Українське Біблійне Товариство, 1993 (переклад І. Огієнка).
16. Біблія. Сучасний переклад з давньоєврейської та давньогрецької мов. – Київ: Українське Біблійне Товариство, 2020 (переклад Рафаїла Турконяка).

17. Бродецький О. Є. Етичні цінності в релігіях: гуманістична синергія ідей. – Чернівці: Чернівецький національний університет, 2016.
18. Бродецький О. Є. Філософія релігії. Навчально-методичний посібник. – Чернівці: Рута, 2008.
19. Васильєва І. В. Людина у релігійному вимірі. Монографія Київ: Книга плюс; Херсон: Кальченко О. М., 2009.
20. Віллем Ж.-П. Європа та релігії. Ставки ХХІ століття. – Київ: Дух і літера, 2006.
21. Горохолінська І. Постсекулярність: філософські та богословські інтенції сучасної релігійності. Монографія. – Чернівці: Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, 2019.
22. Дао де цзин. – Харків: Фоліо, 2020.
23. Дейвіс Б. Вступ до філософії релігії – Київ: Основи, 1996.
24. Дюркгайм Е. Первісні форми релігійного життя. Тотемна система в Австралії. – Київ: Юніверс, 2002.
25. Еліаде М. Пошуки. Історія та смисл у релігії. – Київ: Дух і літера, 2019.
26. Еліаде М. Священне і мирське. Міфи, сновидіння і містерії. Мефістофель і андрогін. Окультизм, ворожбитство та культурні уподобання. – Київ : Основи, 2001.
27. Еліаде М. Трактат з історії релігії. – Київ: Дух і літера, 2016.
28. Єленський В. Велике повернення. Релігія в глобальній політиці та міжнародних відносинах кінця ХХ – початку ХХІ ст. – Львів: Видавництво УКУ, 2013.
29. Завідняк Б. Релігійна філософія від становлення до сучасності. – Львів: Місіонер, 2021.
30. Казанова Х. По той бік секуляризації. Релігійна та секулярна динаміка нашої глобальної доби. – Київ: Дух і літера, 2017.
31. Колодний А. та ін. Історіософія релігії. – Київ: УАР, 2013.
32. Колодний А. Феномен релігієзнавства. Монографія. – Київ: Інтерсервіс, 2020.
33. Коран. Переклад смислів українською мовою. – Київ: ДУМУ «Умма», Видавець Руслан Халіков, 2018.
34. Ларіонова В.К. Філософія релігії. Посібник. – Івано-Франківськ, 2004.
35. Лубський В. І., Харьковщенко Є. А., Лубська М. В., Горбаченко Т. Г. Історія релігій світу. – Київ: Центр навчальної літератури, 2019.
36. Луц У. Феномен секуляризації: наближення до трансцендентного. Монографія. – Львів: Літопис, 2016.
37. Мондін Б. Філософія релігії і теодіцея. – Жовква: Місіонер, 2012.
38. Надурак В. Релігійна філософія. Навчальний посібник. – Івано-Франківськ, 2011.
39. Особливості релігійного і церковно-релігійного самовизначення громадян України: тенденції 2000 – 2021 рр. (інформаційні матеріали) – Київ: Центр Разумкова, 2021.
40. Петрушкевич М. Релігійна комунікація у контексті масової культури. Монографія. – Острого: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2018.
41. Попов М. В. Філософія релігії. – Київ: Асканія, 2007.
42. Релігієзнавчий словник. За редакцією А. Колодного і Б. Лобовика. – Київ.: Четверта хвиля, 1996.
43. Роль релігії у сучасних суспільних процесах. За загальною редакцією О.В. Паньків. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2020.
44. Рубський В.М. Світогляд як модель реальності: функціонально-субститутивний підхід. Монографія. – Одеса : Купрієнко СВ, 2019.
45. Спіноза Б. Теологічно-політичний трактат. – Харків: Фоліо, 2018.
46. Стрижачук Ф. В. Чистий та поглиблений теїзм в богослов'ї Річарда Свінберна. – Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук. – Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018.
47. Титаренко В.В. Від пророцтв у релігії до прогнозування в релігієзнавстві: історія, теорія, перспективи. Монографія. – Київ: Центр Європи, 2017.
48. Филипович Л. Культура релігійного життя. Вибрані праці. – Київ: Інтерсервіс, 2016.

49. Халіков Р. Повстання проти секулярного світу. – Київ: Видавництво Руслана Халікова, 2022.
50. Фройд З. Тотем і табу. – Харків: Фоліо, 2019.
51. Фромм Е. Мати чи бути. – Київ: Український письменник, 2010.
52. Шепетяк О. Історія релігій. У 3-х тт. – Жовква: Місіонер, 2019 – 2020.
53. Шляєрмахер Ф. Із праці «Про релігію: промови до освічених людей, серед тих, які її зневажають» // Мислителі німецького романтизму. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2003. – С. 210 – 304.
54. Юнг К.-Г. Архетипи і колективне несвідоме. – Львів: Астролябія, 2012.
55. Яремчук С. Релігійні практики в сучасному соціумі: інституціональний контекст. – Чернівці: Чернівецький національний університет, 2020.
56. Ясперс К. Психологія світоглядів. – Київ: Юніверс, 2009.

Допоміжна

1. Августин, св. Сповідь. – Київ: Основи, 1999.
2. Аль-Фарукі. Іслам. Релігія, практика, культура та світовий порядок. – Міжнародний інститут ісламської думки. Рівне: Волинські обереги, 2021.
3. Ангелова А.О. Типологія релігійно-історичних моделей старості. – Київ: АртЕк, 2017.
4. Балух В. О., Коцур В.П. Православна еліта України XVI-XVII ст. (100 постатей): словник. – Чернівці: Чернів. нац. ун-т, 2018.
5. Балух В. О., Балух О. В., Коцур В. П. Реформаційні ідеї на українських землях XVI-XVII ст. (100 протестантських діячів): словник. – Чернівці: Чернів. нац. ун-т, 2017.
6. Балух В.О., Коцур В.П. Релігійна палітра ранньомодерної України у постатях: словник. – Чернівці: ЧНУ імені Юрія Федьковича, 2019.
7. Баррон Р. Католицизм. Мандрівка до серця віри. – Львів: Свічадо, 2020.
8. Баумейстер А. Тома Аквінський: вступ до мислення. Бог, буття і пізнання. – Київ: Дух і літера, 2012.
9. Бенедикт XVI (Рацінгер Йосиф). Сіль землі: Християнство й Католицька Церква в XXI столітті: Розмова Петера Зевальда з Йосифом Рацінгером. – Львів: Місіонер, 2007.
10. Бенедикт XVI. Бог і світ: Таїнства християнської віри. – Львів: Місіонер, 2009.
11. Бенедикт XVI. Божа революція. – Львів: Місіонер, 2009.
12. Білецький А. Міфи Далекого Сходу. – Київ: Основи, 2004.
13. Бубер М. Я і Ти. Шлях людини за хасидським вченням. – Київ: Дух і літера, 2012.
14. В орбіті християнської культури. Наук. Збірник. За редакцією І. Скочиляса та М. Яременка. – Львів: Видавництво УКУ, 2020.
15. Варфоломій, патріарх. Віч-на-віч з Тайною. – Київ: Дух і літера, 2011.
16. Вебер М. Протестантська етика і дух капіталізму. – Київ: Основи, 1994.
17. Вододіли секуляризації. – Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2015.
18. Гейман Н. Скандинавська міфологія. – Київ: КМ-Букс, 2017.
19. Гейштор А. Слов'янська міфологія. – Київ.: Кліо, 2015.
20. Гілл Дж. Історія християнства. – Київ: Темпора, 2010.
21. Гоббс Т. Левіафан або Суть, будова і повноваження держави церковної та цивільної. – Київ: Дух і літера, 2000.
22. Говорун Кирило, архімандрит. Мета-еклезіологія. Хроніки самоусвідомлення Церкви. – Київ: Дух і літера, 2018.
23. Говорун Кирило, архімандрит. Політичне православ'я. – Київ: Дух і літера, 2019.
24. Говорун Кирило, архімандрит. Риштування Церкви. Вбік постструктуральної еклезіології. – Київ: Дух і літера, 2019.
25. Головащенко С. Біблієзнавство. Вступний курс. – Київ: Либідь, 2001.
26. Голоси Стародавньої Індії. Антологія давньоіндійської літератури. – Київ: Дніпро, 1982.
27. Гольбах П. Кишенькове богослов'я або короткий словник християнської релігії, написаний абатом Берньє ліценціатом богослов'я. – Київ: Політвидав України, 1980.
28. Гомер. Іліада – Київ: Дніпро, 1978.
29. Гомер. Одиссея – Київ: Дніпро, 1968.

30. Декарт Р. Метафізичні розмисли. – Київ: Юніверс, 2000.
31. Дисциплінарне релігієзнавство. За редакцією А. Колодного. – Київ: Відділення релігієзнавства Інституту філософії імені Г.С. Сковороди НАН України, 2010.
32. Докаш В. І. Кінець світу – еволюція протестантської інтерпретації. Монографія. – Київ – Чернівці: Книги – XXI, 2007.
33. Докінз Р. Ілюзія Бога. – Харків: Книжковий клуб сімейного дозвілля, 2018.
34. Дудар Н. П., Филипович Л. О. Нові релігійні течії: український контекст (огляд, документи, переклади) – Київ: Наук. думка, 2000.
35. Дюркгайм Е. Первісні форми релігійного життя. Тотемна система в Австралії. – Київ: Юніверс, 2002.
36. Іван Павло II, Папа Римський. Послання. – Львів: Літопис, 2001.
37. Ікеда Д. Глобальна етика поєднає душі різних народів / Д. Ікеда // Всесвіт. – 2004. – № 9-10. – С. 12-21.
38. Ікеда Д. Заповітний закон життя і смерти (бесіди про «Сутру Лотоса» – головне вчення Будди) // Всесвіт. – 2004. – №5-6. – С.3-13.
39. Іслам. Енциклопедичний словник. Колектив авторів: М.Якубович, Р.Халіков, С.Ісмагілов, І.Козловський. – Київ: Видавець Руслан Халіков, 2021.
40. Ісмагілов С. Макасид аш-Шаріа в сунітській і шіїтській традиціях: компаративний аналіз. – К., 2021.
41. Іщук Н. В. Сучасна православна теологія діалогу. – Київ: Фоліант, 2018.
42. Йоан Павло II, Папа Римський. Пам'ять та ідентичність. – Львів: Літопис, 2020.
43. Камю А. Міф про Сізіфа. Бунтівна людина та ін. // Вибрані твори. Т. 3. – Харків.: Фоліо, 1997.
44. Капранов С. В. Сінто у соціокультурних трансформаціях ХІХ-ХХ ст. – К.: Ін-т сходознавства ім. А. Ю. Кримського, 2014.
45. Кияк С. Другий Ватиканський Собор і релігійно-суспільні проблеми сучасності. – Жовква: Місіонер, 2011.
46. Кияк С.Р. Ідентичність українського католицизму: генезис, проблеми, перспективи. Монографія. – Івано-Франківськ: Нова Зоря. 2006. – 632 с.
47. Книга Мормона: ще одне свідчення про Ісуса Христа. – Солт-Лейк-Сіті (Юта): Церква Ісуса Христа Святих Останніх Днів, 1997.
48. Косідовський З. Біблійні оповіді. – Київ: Молодь, 1968.
49. Косідовський З. Оповіді євангелістів. – Київ: Видавництво політичної літератури України, 1985.
50. Креховецький Я. Богослов'я та духовність ікони. – Львів: Свічадо, 2002.
51. Кун М. А Легенди і міфи Стародавньої Греції. – Харків: Фоліо, 2008.
52. Кунов Г. Як повстала релігія і вірування в богів. – Київ – Берлін: Знання то сила, 1922.
53. Лютер М. Твори. Тт. 1-6. – Київ: Українська Лютеранська церква, 2018.
54. Майдан і Церква. Хроніка подій та експертна оцінка. За загальною редакцією Л. Филипович та О. Горкуші. – Київ: Самміт-Книга, 2014.
55. Мак-Грат А. Інтелектуальні витоки європейської Реформації. – Київ: Ніка-Центр, 2008.
56. Марков Д. Соціальна історія традиційного непальського буддизму. Нариси. – Київ: Інститут сходознавства імені А.Ю. Кримського, 2018.
57. Маркс К., Енгельс Ф. Про релігію. – Київ: Видавництво політичної літератури УРСР, 1956.
58. Назаренко Р. Несподіваний іслам. Історія про Аладдіна: те, чого ми не бачимо. – Харків: Vivat, 2021.
59. Недавня О. В. Християнські фактори в контексті культурного і громадянського вибору українців. Монографія. – Київ: Український видавничий консорціум, 2011.
60. Ніцше Ф. Так казав Заратустра. Жадання влади. – Київ : Основи, Дніпро, 1993.
61. Образ Христа в українській культурі / В. С. Горський, Ю. І. Сватко, О. Б. Киричок та ін. – Київ: КМ «Академія», 2003.

62. Остащук І. Б. Християнський сакральний символізм: релігієзнавчо-філософський дискурс. Монографія. – Київ: Автограф, 2011.
63. Панич О. Новий Заповіт як пам'ятка культури. – Донецьк: ГІ ДоНУ, 2007.
64. Паскаль Б. Думки. – Київ: Дух і літера, 2009.
65. Петрушкевич М. Релігійна комунікація у контексті масової культури. Монографія. – Острого: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2018.
66. Платон. Діалоги. – Київ: Основи, 1999.
67. Рацінгер Й. Цінності в часи перемін: Долання майбутніх викликів. – Львів: Місіонер, 2006.
68. Релігієзнавство. Наук. ред. Д.В. Брильов. – Київ: Дух і літера, 2018. – 328 с.
69. Роттердамський Е. Похвала Глупоті. Домашні бесіди. – Київ: Основи, 1993. – 319 с.
70. Саган О. Н. Вселенське православ'я: суть, історія, сучасний стан. – Київ: Світ знань, 2004.
71. Сартр Ж.-П. Буття і ніщо: нарис феноменологічної онтології – Київ.: «Основи», 2001.
72. Сковорода Г. Повна академічна збірка творів. – Харків – Едмонтон-Торонто: Майдан; Видавництво Канадського Інституту Українських Студій, 2011.
73. Сковорода Г. Твори у 2-х тт. – Київ: АТ «Обереги», 1994.
74. Словник античної міфології. – Київ: Наукова думка, 1985.
75. Соколовський О. Л. Христологія: еволюція доктрини. Монографія. – Житомир: Вид-во Євенок О. О., 2018.
76. Соловій Р. Феномен Виникаючої церкви у контексті теологічних та еклезіологічних трансформацій у сучасному західному протестантизмі. – Київ: Дух і літера, 2016.
77. Стабрила С. Міфологія для дорослих. – Київ: Юніверс, 2000.
78. Стрелкова А.Ю. Буддизм. Філософія порожнечі. – Київ: Києво-Могилянська Академія, 2015.
79. Стрижачук Ф. Ренесанс доктрини про Трійцю у богослов'ї ХХ ст. – Рівне: ПП «Формат-А», 2020.
80. Сучасний підхід до Корану та Сунни / Під ред. М. Аюба. – Рівне: Бібліотека сайту «Іслам в Україні», 2020.
81. Тейлор Ч. Секулярна доба. Книга друга. – Київ: Дух і літера, 2018.
82. Тейлор Ч. Секулярна доба. Книга перша. – Київ : Дух і літера, 2013. – 664 с.
83. Тома Аквінський, св. Компендіум теології. Київ: Інститут св. Томи Аквінського, 2011.
84. Філоненко О. С. Присутність Іншого і вдячність: контури євхаристійної антропології. – Рівне: Видавець Михайло Дятлик, 2018.
85. Фірігос А. Вступ до історії патристичної та візантійської філософії (від початків християнства до іконоборства) – Львів: Видавництво УКУ, 2017.
86. Франкл В. Людина в пошуках справжнього сенсу. Психолог у концтаборі. – Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2016.
87. Франко І. Сотворення світу. – Київ: Обереги, 2004.
88. Франциск, Папа Римський. Боже ім'я – милосердя. Бесіда з Андреа Торніеллі. – Київ: КМ-Букс, 2016.
89. Хатхут Х. Розумне читання мусульманина. – Ічня: ПП «Формат», 2019.
90. Христокін Г. В. Методологія православної теології – Київ: Фоліант, 2019.
91. Христокін Г.В., Чорноморець Ю.П. Основи християнської культури. Ірпінь: Університет ДФС України, 2018.
92. Хромець В. Богословська освіта в Україні: релігійний і світський контекст. – Київ: Дух і літера, 2019.
93. Черенков М. Відкритий протестантизм. – Київ: Дух і літера; Відкритий Православний університет Святої Софії-Премудрості, 2017.
94. Черенков М.М. Європейська Реформація та український євангельський протестантизм. Генетико-типологічна спорідненість і національно-ідентифікаційні виміри сучасності. – Одеса: Християнська просвіта, 2008.

95. Чікарькова М. Ю. Біблійний антропоцентризм та його роль у становленні європейської культури. Монографія. – Київ: Вид. дім Д. Бурого, 2010.
96. Чорноморець Ю. П. Візантійський неоплатонізм від Діонісія Ареопігита до Геннадія Схоларія / Ю. П. Чорноморець. – Київ: Дух і Літера, 2010.
97. Шкрібляк М.В. «Церковний Переяслав» на тлі унійних колізій і політико-ідеологічних стратегій ранньомодерної України-Руси. Монографія. – Чернівці: Наші книги, 2015.
98. Шпідлік Т. Духовність християнського Сходу. – Львів: Видавництво ЛБА, 1999.
99. Що таке лютеранство? Німецька перспектива. – Київ: Дух і літера, 2021.
100. Яссін Абдессалам. Випробування мусульманського розуму: між владою одкровення та пануванням сліпої волі. – Острог – Брюссель: Вид-во Нац. ун-ту «Острозька академія», Європейський інститут ісламських наук, 2013.
101. Якубович М. Іслам в Україні: історія і сучасність. – Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2016.
102. Якубович М. Коран в Україні: рукописи, коментарі, переклади. – Київ: Український центр ісламознавчих досліджень, 2020.
103. Якубович М. М. Іслам: практичні аспекти. Навчально-методичний посібник. – Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2012. – 188 с.
104. Яннарас Х. Свобода етосу. – Київ : Дух і літера, 2003.
105. Ярош О. Іслам в публічній сфері: теоретичні та суспільні практики. – Київ, 2020.

8. Інформаційні ресурси

- Веб-сайт часопису «Софія» <https://sophia.knu.ua/index.php/sophia/issue/archive>
- Веб-сайт часопису «Схід» <http://skhid.kubg.edu.ua/>
- Веб-сайт часопису «Українське релігієзнавство» <https://uars.info/>
- Веб-сайт наукового щорічника «Історія релігій в Україні» <http://religio.org.ua/index.php/religio>
- Веб-сайт наукового часопису «Наукові записки НаУКМА. Філософія та релігієзнавство» <http://nzpr.ukma.edu.ua/>
- Веб-сайт наукового часопису «Актуальні проблеми духовності» <https://journal.kdpu.edu.ua/apd>
- Веб-сайт Вісника Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філософські науки <http://philosophy.visnyk.zu.edu.ua/>
- Веб-сайт наукового часопису «Мультиверсум. Філософський альманах» <http://multiversum.com.ua/index.php/journal>
- Веб-сайт наукового збірника «Освітній дискурс» <http://www.journal-discourse.com/uk/>
- Веб-сайт наукового часопису «Труди КПБА» <https://works.kpba.edu.ua/index.php/trudy>
- Веб-сайт наукового часопису «Occasional Papers on Religion in Eastern Europe» <https://digitalcommons.georgefox.edu/ree/>
- Веб-сайт наукового часопису «Філософська думка» <https://dumka.philosophy.ua/index.php/fd>
- Веб-сайт часопису «Sententiae» <https://sententiae.vntu.edu.ua/index.php/sententiae>
- Веб-сайт Вісника Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Філософія. http://www.philosophy.univ.kiev.ua/ua/view/Vysnyk_KNU/78/19/6
- Релігійно-інформаційна служба України <https://risu.ua/>
- Журнал «Релігія та соціум» на сайті ЧНУ імені Юрія Федьковича <http://www.sociology.chnu.edu.ua/index.php?page=ua/chasopys>
- Веб-сайт щорічника «Релігійна свобода» <https://ure-online.info/rs/>

